

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt. „Architektura a tożsamość. Problem wartościowania, promocji i konserwacji zabytkowych organizmów miejskich na terenie województwa łódzkiego”.

Architecture and Identity: The Valuation, Promotion, and Conservation of Historic Urban Layouts in the Łódź Voivodeship

Autor: mgr Kacper Szewczyk

Promotor: dr hab. Piotr Gryglewski, prof. UŁ

Rozprawa doktorska przedstawia projekt wdrożenia mechanizmu systematyzacji wiedzy o zabytkowych układach urbanistycznych województwa łódzkiego na potrzeby działalności Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi oraz mieszkańców i władz miast. Efektem wdrożenia jest opracowanie jednolitego schematu analizy i wartościowania zabytkowych układów urbanistycznych, a także wzorów dwóch rodzajów dokumentów – popularyzatorskiego „Poradnika Konserwatorskiego”, skierowanego do odbiorców zewnętrznych, oraz wewnętrznego dokumentu wspomagającego pracę pracowników urzędu. W ramach projektu przygotowano zestaw narzędzi umożliwiających analizę zabytkowych układów urbanistycznych małych i średnich miast województwa łódzkiego z wykorzystaniem jednolitych metod i kryteriów wartościowania. Opracowany schemat pozwala na identyfikację najważniejszych problemów konserwatorskich charakterystycznych dla poszczególnych zespołów miejskich oraz ich syntetyczne przedstawienie. Przyjęto założenie, że zestawienie informacji historycznych, oceny wartości zabytkowej oraz diagnozy problemów konserwatorskich może stanowić podstawę opracowania materiałów poradnikowych dla mieszkańców, a jednocześnie wspierać pracowników urzędu w prowadzeniu spraw związanych z ochroną zabytków.

Na potrzeby wdrożenia przeprowadzono badania ankietowe wśród mieszkańców miast oraz pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, których celem była identyfikacja najważniejszych problemów związanych z ochroną historycznych układów urbanistycznych. Przeprowadzono również pilotaż konsultacji społecznych w mieście Dąbrowice. W trakcie realizacji projektu przeanalizowano dostępne źródła wiedzy o zabytkach, w tym dokumentację konserwatorską, oceniając ich przydatność z punktu widzenia działalności urzędu oraz potrzeb odbiorców zewnętrznych w zakresie ochrony historycznych układów urbanistycznych.

Przeprowadzone analizy potwierdziły, że jednym z najistotniejszych problemów w procesie ochrony zabytkowych układów urbanistycznych województwa łódzkiego jest rozproszenie opracowań i źródeł merytorycznych oraz brak syntetycznych narzędzi

umożliwiających szybkie pozyskanie podstawowych informacji o historycznych miastach. Problem ten dotyczy zarówno mieszkańców, inwestorów i projektantów, jak również pracowników Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Wyniki ankiet ewaluacyjnych przeprowadzonych wśród pracowników WUOZ oraz odbiorców zewnętrznych potwierdziły wysoką ocenę przydatności opracowanych materiałów. Wdrożenie ujawniło również szerszy problem systemowy związany z ograniczoną dostępnością oraz rozproszeniem informacji o zabytkach. Opracowane przewodniki stanowią próbę stworzenia pomostu pomiędzy specjalistyczną dokumentacją konserwatorską a praktycznymi potrzebami użytkowników historycznej przestrzeni. Celem projektu nie było stworzenie nowego rodzaju dokumentacji konserwatorskiej, lecz uporządkowanie i udostępnienie informacji zawartych w istniejących opracowaniach. Istotnym elementem wdrożenia było także zwrócenie uwagi na wartość rzadziej wykorzystywanych materiałów archiwalnych, takich jak studia historyczno-urbanistyczne czy teczki urbanistyczne, zawierające cenny materiał ikonograficzny i kartograficzny, oraz zestawienie ich z możliwościami wykorzystania współczesnych narzędzi cyfrowych.

Nowatorstwo projektu polega na połączeniu metod badawczych historii sztuki i historii architektury z praktyką funkcjonowania administracji konserwatorskiej oraz opracowaniu narzędzi wspierających zarówno działalność organu ochrony zabytków, jak i proces udostępniania wiedzy mieszkańcom oraz właścicielom zabytków. Wdrożenie rozwiązań opartych na dorobku nauk humanistycznych stanowi przykład praktycznego wykorzystania wiedzy z zakresu historii sztuki w działalności administracji publicznej odpowiedzialnej za ochronę dziedzictwa kulturowego.

Możliwość szerszego wdrożenia opracowanych narzędzi jest obecnie ograniczona przez problemy organizacyjne systemu ochrony zabytków w Polsce, w tym trudności kadrowe i organizacyjne wojewódzkich urzędów ochrony zabytków. Ocena ta znajduje potwierdzenie w wynikach kontroli Najwyższej Izby Kontroli, raportach Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz publikacjach naukowych dotyczących funkcjonowania systemu ochrony zabytków.